

Soru-Cevap

Soru:

Kitaplarımızda: insanın temel ihtiyaçlarının, yemek, giymek ve mesken gibi üç olduğu geçmektedir. O halde aşağıda geçenler dikkate alındığında aynı şekilde tedavinin de insanın temel ihtiyaçlarından olduğunu söylememiz caiz olur mu?:

Bazı tehlikeli hastalıklar vardır ki tedavi edilmediği zaman bu, bedene büyük bir zarar verebilmektedir. Bu ise şu zarar kaidesine göre caiz değildir: "لا ضرر ولا ضرار" "Zarar vermekte yoktur. Zarar görmekte yoktur..."

Soru şudur: Hastalığın, ağır ve hafif olmak üzere iki çeşit olduğunu söylememiz caiz olur mu? Soğuk algınlığı, burun akıntısı, baş ağrısı.... ve benzerleri gibi hafif hastalıkların tedavisi menduptur ve beyin ve kalp ameliyatı, grip, bacak kırılması... ve benzeri gibi ağır hastalıkların tedavisi farzdır gibi...?

Cevap:

1-Temel ihtiyaçlar iki çeşittir: "Yiyecek, giyecek ve mesken" gibi ferdin temel ihtiyaçları. "Tıp, güvenlik ve öğretim" gibi ümmetin temel ihtiyaçları. Bu, Mukaddime kitabının ikinci bölümünün 125. maddesinin serhinde ayrıntılı olarak geçmektedir. Görünen o ki Mukaddime kitabının ikinci bölümünün ikinci baskısı daha henüz sizin dilinize tercüme edilmemiş. Ancak yine de aşağıda cevabı bulacaksınız...

Sonuçta ben size, onun metninde geçenleri aktaracağım:

[Ferdin temel ihtiyacının yiyecek, giyecek ve mesken olup bunların dışındakilerin fazlalık olduğunun delillerine gelince; Ahmed, Ahmed Şakir'in Osman İbn-u Affan [RadyAllahu Anh] kanalıyla sahihlediği isnadla Resulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu tahrir etmiştir: **كُلُّ شَيْءٍ سِوَى ظِلِّ بَيْتٍ، وَجِلْفٍ الْخُبْزِ، وَتَوْبِ يَوَارِي عَوْرَتِهِ، وَالْمَاءِ، فَمَا فَضَلَ عَنْ هَذَا فَلَيْسَ لِابْنِ آدَمَ فِيهِ حَقٌّ** "Bir ev gölgesi, katıksız bir ekmek, avretini örteceği bir ev ve su dışındaki her şeyde ve bunun fazlasında Ademoğlunun hakkı yoktur." Bu hadis başka bir lafızla söyle varit olmuştur: **لَيْسَ لِابْنِ آدَمَ حَقٌّ فِي سِوَى هَذِهِ الْخِصَالِ: بَيْتٌ يَسْكُنُهُ، وَتَوْبٌ يَوَارِي عَوْرَتَهُ، وَجِلْفُ الْخُبْزِ وَالْمَاءِ** "Ademoğlunun şu şeyler dışında hakkı yoktur: İkamet edeceği bir ev, avretini örteceği bir elbise, katıksız bir ekmek ve su." [Tirmizi, tahrir etti ve hasen sahih dedi] Hadisin iki lafzında zikredilen şeylerin yiyecek, giyecek ve mesken olduğuna delalet etmektedir: **"Bir ev gölgesi", "İkamet edeceği bir ev", "Tavb yuvarı", "Avretini örteceği bir elbise" ve "Katıksız bir ekmek ve su"** kafidir ve bunda kifayet vardır. Hadiste geçen, **[فَمَا فَضَلَ]** "Bunun fazlasında Ademoğlunun bir hakkı yoktur" kavli, bu üç hacetin temel ihtiyaç olduğu hususunda gayet açıktır. Dolayısıyla bu iki hadis, temel ihtiyaçların yiyecek, giyecek ve mesken olduğu, bunlardan fazlasının temel olmadığı ve bunların doyurulmasıyla fertlerin temel ihtiyaçlarının doyurulmuş olacağı hakkında bir nasırdır.

Ayrıca şeri deliller, sadece fertlerin fert fert temel ihtiyaçlarının giderilmesini zorunlu kılmakla kalmamış bilakis tebaa için güvenliğin, sağlığın ve eğitimin sağlanması gibi ümmetin temel ihtiyaçlarının giderilmesini de zorunlu kılmıştır:

Güvenliğe gelince; devletin temel görevlerindendir. Zira tebaanın güvenliğini ve emniyetini sağlamak devlete aittir. Hatta kendi güvenliğini sağlayamayan bir devlet varlığını kaybeder. Bunun içindir ki Dâr-ul İslam'da İslami Devlet'in kendi güvenliğini kendi kuvvetleriyle sağlamaya muktedir olması şarttır. Bundan dolayı Resul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem], Müslümanlara hicret edecekleri dârı haber verdiğinde ilk dile getirdiği şey güvenlik olmuştur. Zira İbn-u İshak'ın Sîret'inde rivayet ettiğine göre SallAllahu Aleyhi ve Sellem, Mekke'de ashabına şöyle demiştir: **"إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ لَكُمْ إِخْوَانًا وَدَارًا تَأْمَنُونَ بِهَا"** Allah [Azze ve Celle] size kardeşler ve güvende olacağınız bir dâr verdi." Yine Ahmed'in sahih isnadla Enes'ten rivayet ettiğine göre Resulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ve arkadaşı Eba Bekir'i karşıladıklarında Ensarın onlara söylediği ilk şey şu olmuştur: **"فَاسْتَقْبَلُوهَا زُهَاءَ خَمْسِمِائَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ حَتَّى اتَّهَوُوا إِلَيْهَا. فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ: انْطَلِقَا آمِنَيْنِ مُطَاعَيْنِ"** O ikisini Ensardan yaklaşık beş yüz kişi karşıladı. Ta ki onların yanına gelince Ensar dedi ki: "Emin ve itaat olunmuş olarak hareket edin." Dolayısıyla tebaanın güvenliğini sağlamak devletin temel görevlerindendir.

Sağlık ve tedaviye gelince; bunları tebaaya temin etmek devletin görevlerindendir. Zira klinikler ve hastaneler, Müslümanların şifa ve tedavi amaçlı kullandıkları birer kamu kurumudur. Dolayısıyla aslen sağlık, maslahatlar ve kamu hizmetlerindendir. Maslahatları ve kamu hizmetlerini yerine getirmek ise devlete aittir. Çünkü bunlar, Resul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavli gereği gözetimi devlete ait olan şeylerdendir: **"الإِمَامُ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ"** İmam [Halife] bir çobandır ve o, raiyyesinden mesuldür." [el-Buhari,

Abdullah İbn-u Ömer kanalıyla tahrir etti] Bu hadis, devlete vacip olan gözetime dahil olmalarından dolayı sağlık ve tedaviden devletin sorumlu olduğu hususunda genel bir nasıttır.

Sağlık ve tedaviye has deliller de vardır: Muslim, Cabir kanalıyla şöyle dediğini tahrir etmiştir: **بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ** "Resulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem], Ubeyy İbn-u Ka'b'a bir doktor gönderdi. O da ondan bir damar kesti sonra üzerini dağladı." Keza el-Hakim, Mustedrak'ta Zeyd İbn-u Eslem'den babasının şöyle dediğini tahrir etmiştir: **مَرِضْتُ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ مَرَضًا شَدِيدًا فَدَعَا لِي عُمَرُ طَبِيبًا فَحَمَاتِي** "Ömer İbn-ul Hattab'ın zamanında çok ağır hasta oldum. Bunun üzerine Ömer, benim için bir tabip çağırttı. O kadar ateşlendim ki ateşin şiddetinden çekirdekleri emiyordum."

Resul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem], yönetici sıfatıyla Ubeyy'e bir doktor göndermiş ve ikinci raşid Halife Ömer [RadyAllahu Anh], tedavi etmesi için Eslem'e bir doktor çağırtmıştır. İşte bu iki olay, sağlık ve tedavinin devletin ihtiyacı olan kimselere ücretsiz olarak sağlaması gereken tebaanın temel ihtiyaçlarından olduğuna dair birer delildir.

Eğitime gelince; çünkü Resulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Müslümanların evlatlarından onuna (okuma-yazma) öğretmeyi kafir esirlerin fidyesi kıldı. Fidyeye bedeli ganimetlerdendir ve tüm Müslümanların mülküdür... Ve çünkü sahabe, öğretmenlere ücret olarak Beyt-ul Mâl'den belirli miktarda yiyecek verilmesi üzerinde icmâ etmiştir.

Binaenaleyh devlet, tebaanın tamamı için güvenliği, sağlığı ve eğitimi sağlamalı ve Beyt-ul Mâl, Müslüman ile zimmi, zengin ile fakir arasında ayırım yapmaksızın... bunları garantilemelidir.

Ferdin ve ümmetin temel ihtiyaçlarının öneminden dolayı Resulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem], bu ihtiyaçların önemine kinaye olarak bunları temin etmenin dünyanın tamamına sahip olmak gibi olduğunu beyan etmiştir. Zira Tirmizi, Seleme İbn-u Ubeydillah İbn-u Mihsan el-Ensari'nin -sohbeti olduğu- babasından Resulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu tahrir etmiştir: **مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ آمِنًا فِي سِرْبِهِ مُعَافًى فِي** "Her kim evinde emin, bedeninde afiyette olur, yanında da günlük kuvveti (iaşesi) bulunursa, âdeti dünya onun olmuş olur." Ebu İsa, bu hadisin hasen garip olduğunu söyledi. Aynı şekilde İbn-u Mace, bu hadisi hasen isnad ile rivayet etti. Ebi Naim'in el-Hilya eserinde Ebi'd Derda kanalıyla bir benzeri ama ek olarak **[بِحَافِرِهَا]** "dünyalar", yani **[حِيزَتْ لَهُ الدُّنْيَا بِحَافِرِهَا]** "dünyalar onun olmuş olur" şeklinde geçmiştir.] Kitabın metni bitmiştir.

Velhasıl temel ihtiyaçlar iki çeşittir:

Ferdin temel ihtiyaçları: Yiyecek, giyecek ve mesken gibi. Dolayısıyla devletin, şeri hükümlere göre her bir ferdin temel ihtiyaçlarını sağlaması gerekmektedir. Yani ya çalışanı, şayet yoksa ailesi, şayet buda yoksa devlet tarafından karşılanmalıdır.

Ümmetin temel ihtiyaçları: Güvenlik, sağlık ve öğretim gibi. Devlet bunların tamamını ümmete sağlamalıdır. Herkesin sağlığı için kamu hastaneleri, devlet doktorları ve yeterli oranda kamu eczanelerinin bulunması gibi. Güvenlik ve öğretim de aynı şekildedir.

2- Tedavinin şeri hükmü hakkında; hafif hastalık halinde mendup ağır hastalık halinde ise farzdır şeklinde bahsetmenize gelince... Mesele bu şekilde değildir. Bilakis **her ne kadar insanın başına gelen hastalık Allahu Subhânehu'nun bir kazası olsa da** ister hafif isterse ağır olsun tedavinin şeri hükmü menduptur. Buna dair deliller şunlardır:

"Bir Arabi **جَاءَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَتَدَاوَى؟ قَالَ: نَعَمْ، فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يُنْزِلْ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً، عِلْمُهُ مِنْ عِلْمِهِ وَجَهْلُهُ مِنْ جَهْلِهِ** gelerek dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü tedavi olmalı mıyız? Buyurdu ki: "Evet. Şüphesiz Allah, şifasını yaratmadığı hiç bir dert yaratmamıştır. Her kim onu (şifayı) bilmişse onu bilmiş olur. Her kim de onu bilmezse onun cahili olur." [Ahmed, Usâme İbn-u Şerik kanalıyla tahrir etti] Yine Tebarani'in Mucem-il Kebir'deki rivayetinde Usâme İbn-u Şerik kanalıyla şöyle dediği geçmiştir: **كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ، فَأَتَانَاهُ نَاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ فِسْأَلُوهُ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَتَدَاوَى؟ قَالَ: نَعَمْ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُنْزِلْ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً** "Biz Nebi [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in yanında iken Arabiler gelerek dediler ki: Ey Allah'ın Resulü tedavi olmalı mıyız? Buyurdu ki: "Evet. Şüphesiz Allah, şifasını yaratmadığı hiç bir dert yaratmamıştır." Tirmizi'de ise Usâme İbn-u Şerik'ten şu lafızla geçmiştir: **قَالَتِ الْأَعْرَابُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تَتَدَاوَى؟ قَالَ: نَعَمْ،** "Arabiler dediler ki: Ey Allah'ın Resulü tedavi olmalı mıyız? Buyurdu ki: "Evet. Ey Allah'ın kulları tedavi olunuz. Şüphesiz Allah [Azze ve Celle] şifasını yaratmadığı hiçbir dert yaratmamıştır." Veya şöyle buyurdu: "Tek bir derdin şifası yoktur." Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Nedir o?" Buyurdu ki: "el-Heramu." [Tirmizi, bu hadisin hasen sahih olduğunu söyledi]

Fethalı Hâ ve Râ ile el-Harem: ölüm ve yok oluşla sonuçlanan aşırı yaşlılıktır. Yani ölümün ilacı yoktur demektir.

Aynı şekilde Ahmed Enes'tan, Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurdu dediğini rivayet etmiştir:

“Derdi yaratan Allah, dermanını da yaratmıştır. O halde tedavi olunuz.”

Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] bu hadislerde, bazen **“tedavi olunuz”** şeklindeki açık bir emirle, bazen de **“Tedavi olalım mı? Diyen kişiye, evet şeklinde buyurmak”** suretiyle soruya cevap vererek tedaviyi emretmiştir.

Emir, mutlak talebi ifade eder. Kesin [cazim] bir emir olmadıkça da vucubiyeti ifade etmez. Cazim ise kendisine delalet eden bir karineye muhtaçtır. Dolayısıyla hadislerde, vucubiyete delalet eden karineler bulunmamaktadır.

Bunun yanı sıra tedavinin terkedilmesine dair hadisler de varit olmuştur. Dolayısıyla bu hadisler, vucubiyet ifadesini nefyetmektedir. Nitekim Müslim, İmrân Bin Hasîn'den Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ ، قَالُوا: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «هُمْ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْقُونَ، وَلَا يَنْطِئُونَ، وَلَا يَكْتُمُونَ، وَعَلَى رُبِّهِمْ يُتَوَكَّلُونَ» “Ümmetinden yetmiş bin kişi hesaba çekilmeden cennete girecektir.” Dediler ki; bunlar kimlerdir ya Resulullah? Buyurdu ki: **“Onlar, kendilerini dağlatmayanlar, rukyeye başvurmamayanlar, teşâüm'e (uğursuzluğa) inanmayanlar ve Rablerine tevekkül edenlerdir.”** [Müslim rivayet etti]

Buharî İbn-u Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

هذه المرأة السوداء أتت النبي فقالت، إني أصرع وإني أتكشف، فادع الله لي، قال «إِنْ شِئْتَ صَبَرْتَ وَلَكَ الْجَنَّةُ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يَصْبِرَ، فَقَالَتِ إِنِّي أَتَكْشِفُ، فَادَعَ اللَّهُ أَنْ لَا أَتَكْشِفَ، فَدَعَا لَهَا [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e gelip; **“Ben saralıyım, (nöbet gelince) üstümü başımı açıyorum, Allah'a benim için duâ ediver (hastalıktan kurtulayım).”** dedi. Aleyhissalâtu vesselâm; **“Dilersen sabret, sana Cennet verilsin, dilersen sana şifa vermesi için Allah'a dua ediveririm.”** dedi. Kadın; **“Öyleyse sabredeceğim, ancak üstümü başımı açmamam için duâ ediver.”** dedi. Rasulullah da ona öyle duâ etti.” İşte bu iki hadis, tedavinin terkinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Birinci hadiste, kendilerini dağlatmayanları ve rukyeye başvurmamayanları, yani tedavi olmayanları, bilakis işi Rablerine bırakarak tüm işlerinde O'na tevekkül edenleri hesaba çekilmeden cennete girecekler olarak nitelendirmiştir. Zira dağlama ve rukye tedavi şekillerindendir. Hatta Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], rukye ile tedaviye teşvik etmiştir. Nitekim Cibrîl Aleyhi's Selâm'ın ona rukye yapmasının yanı sıra o şöyle buyurmuştur:

الشفاء في ثلاثة: في شربة محجم، أو شربة عسل، أو كية بنار، وأنا أنهى أمتي عن الكي **“Üç şeyde şifa vardır: Hacamat, bal şerbeti ve ateşle dağlama; ben ise ümmetimi ateşle dağlamadan men ederim.”** [Buhari, İbn-u Abbas tarikiyla rivayet etti]

İkinci hadiste, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in, mevcut sara hastalığına sabredip kendisine cennet verilmesi yada kendisi için dua edip sarasına şifa verilmesi arasında kadını muhayyer bırakması tedavinin terkinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Böylece bu iki hadis, bu hadislerde varit olan tedavi emrini vacip olmaktan çıkarmaktadır. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in tedaviye şiddetle teşvik etmesi ise hadislerde varit olan tedavi emrinin mendup olduğunu göstermektedir.

İbn-u Mace'nin rivayet ettiği **“Zarar vermekte yoktur. Zarar görmekte yoktur...”** hadisine gelince; bu hadis, kişinin bir başkasına yada kendisine zarar vermesiyle ilgilidir. Dolayısıyla bunun hükmü, zarar kaidesinde açıklanmıştır. Dolayısıyla da insanın üzerine Allahu [Subhânehu ve Te'âla]'nın bir kazası olarak vaki olan hastalıkla bir ilgisi yoktur.